

Lodovico Guicciardini, *Beschrijvingen van de hele Nederlanden, ook genoemd Nederduitsland*, Nederlandstalige uitgave uit 1612

P 189 - 194

De beschrijving van Holland

P 189

Holland is een klein gebied, maar zit vol grote en voortreffelijke zaken. Het heeft veel goede steden, mooie dorpen en grote, frisse mannen en vrouwen. Er is overvloed aan vee, grote rijkdommen en macht. Maar dat laten we ter zijde om te komen tot de beschrijving van het land zelf. Holland is gelegen op het eiland dat vroeger Batavia genoemd werd, naar Bato: zoon van de koning der Chatti, een volk afkomstig uit Duitsland, zoals Cornelius Tacitus schrijft. Batavia omvat het gehele land gelegen tussen de twee armen van de Rijn en de wilde zee¹. Het bevat behalve Holland ook het land van Utrecht en het noordelijke deel van het hertogdom Gelre. In de tijd van de Romeinse keizer Caligula was Batavia een zelfstandig land, zo bevestigt Suetonius. Hij zegt dat Bellinus, de zoon van Admimocinus en koning van de Bataven, met een kleine groep naar Rome gevlucht is. Die naam wordt nog steeds gebruikt voor een heerlijkheid tussen Culemborg, Buren en Tiel, die in de beschrijving van Gelderland reeds besproken werd en die door de inwoners met een gebroken woord de Betuwe genoemd wordt. Plinius noemt dit het edel en vermaarde eiland der Bataven.

BIJVOEGSEL

[De Betuwe wordt hier voor een gedeelte Batavia genoemd, alsof zij de oude naam maar zou vertegenwoordigen. Maar dit is in strijd met de getuigenissen van Caesar, Plinius en Tacitus, die Batavia zodanig beschrijven dat de Betuwe daaronder niet begrepen kan worden. Zij beschrijven Batavia als een eiland gelegen tussen twee takken van de Rijn die in de grote zee² uitmonden, wat Julius Cesar in zijn *Commentaren* vertelt. De Maas heeft haar oorsprong in de Vogezen, op de grens van Langres, en vormt na het ontvangen van een deel van de Rijn (genoemd de Waal) het eiland van de Bataven. Toch stroomt de Maas in de wilde zee niet verder dan tachtigduizend passen van de Rijn. Als we de getuigenis van Caesar volgen, zeggen wij dat Batavia begint waar de Waal in de Maas loopt. Het eindigt vervolgens aan de zee, op een afstand van tachtigduizend passen, of ongeveer elf mijl. Hieruit blijkt dat de Betuwe hier niet bij hoort. De Betuwe was eertijds eigendom van de Sicambri, een

¹ Noordzee

² Noordzee

platte landstreek van Brabo, de bisschop van Severino die naar hier kwam om te prediken over Christus omdat er geen betere plaats in de buurt was om te wonen. Het was onder die naam bij de Romeinen onbekend en naderhand door de inheemse bevolking zo genoemd. Toch bleef het altijd een annex van het graafschap Teisterbant bij Tiel. Maar oud-Batavia bevat enkel en alleen Heusden, Tiel, Buren, Wijk bij Duurstede, Utrecht, Vianen, Culemborg, Asperen, Heukelum, Leerdam, IJsselstein, Montfoort, Woerden, Oudewater, Gorinchem, Schoonhoven, Dordrecht, Gouda, Leiden, Rotterdam, Schiedam, Briel en de kust. Bijgevolg is niet heel Holland ook Batavia en is Batavia niet alleen Holland. Plinius merkte op dat er in Holland naast de Bataven ook de Caninefaten, Frisiavones en andere volkeren waren.

Oud en Nieuw, Batavia

Maar Batavia wordt door sommigen in twee gedeeld: het Oude en het Nieuwe. Oud-Batavia is alleen het eiland tussen de twee takken van de Rijn. De ene tak mondde uit in zee bij Katwijk (bij de ouderen bekend, maar nu verdwenen) en de andere tak stroomde met de Waal in de Maas en zo naar de zee. Nieuw-Batavia heeft echter een grotere begrenzing. Drusus liet een kanaal van drie mijl lang graven, zodat de Rijn met de IJssel in verbinding geraakte en zo in het IJ (nu overweldigd door de zee) uitmondde. Voorbij Urk en Ens was het toen allemaal land. Het IJ stroomde langs de Friese kust naar Vlieland, waar ze tot de grote zee de naam droeg van Flevo³. Door die rivieren voer Germanicus Caesar met zijn Armada naar Kampen om naar de Eems te zeilen. Hij voer langs de mooie landerijen die werden bewoond door de Marsacii (vanwaar de naam Marsdiep afkomstig is). Toen was de zee nog door het vaste land afgeweerd en kon ze zich niet met het Zwarte Water vermengen. Toch kreeg het water de overhand, niet alleen over de landerijen maar ook over de Val van Urk⁴, Ganzoorde, Hornerhop. Samen met het IJ, dat op een bepaalde plaats een meer gevormd had, werd het land overspoeld en ontstond een grote zee, zoals men tegenwoordig nog ziet. De oude vlieten en rivieren blijven alleen in naam bestaan. Samen met de Rijn vloeien ze door de IJssel in de Zuiderzee. Door de verbinding die Drusus maakte van de Rijn naar Vlieland, ontstond de derde monding van de Rijn. Naderhand werd het hele gebied tussen de drie mondingen van de Rijn als Nieuw-Batavia gerekend. Qua vorm is het gelijk aan een Griekse driehoek Δ .

Volkeren

³ Vlie

⁴ Het diepste punt van het IJsselmeer

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
De beschrijving van Holland, p. 189-194

Ten tijde van Plinius was het eiland van de Rijn verdeeld onder zeven volkeren. Hieronder verstaan we de Bataven, Caninefaten, Friesen, Chauci, Frisiavones, Sturii en Marsacii. De eerste zijn de Bataven. Hun eiland is volgens Caesar 80.000 passen lang en volgens Plinius zelfs tegen de 100.000 passen. Het verschil in lengte tussen deze twee voortreffelijke schrijvers komt omdat de ene een rechte lijn gebruikt om de lengte te bepalen, die nu ongeveer 22 mijl lang is. Batavia was het eigendom van Bato.

P 190

Hij heeft zich daar gevestigd op aanraden van zijn zwager, de koning van de Tongeren. Over de Rijn, waar de Maas en de Waal samenvloeien, streek Bato er met de zijnen neer, waarna het land werd genoemd naar de leider. Hij bouwde daar een burcht, die hij Batenburg noemde of Batavodurum, wat nu Wijk bij Duurstede is. Naast het eiland van de Rijn ligt het eiland van de Caninefaten. Het ligt tussen de middelste monding van de Rijn en Katwijk, langs de duinen tot aan Haarlem. In het westen ligt de Britse zee met de voormelde duinen. In het oosten is het begrensd door een waterloop die van de Rijn komt, die gedurende lange tijd veel land innam. Dit meer zou in het IJ uitmonden maar wordt met sluizen en dijken gesloten. De rivier binnen Haarlem schijnt vroeger binnen de landsgrenzen van het gebied van de Caninefaten te hebben gelegen. Vroeger liep de IJ voorbij de stad, terwijl die er nu dwars door loopt. Ze mondt uit in het Spaarne of een loop van de rivier die eertijds bij de voornoemde stad liep, voorbij Aelbertsberg. Door te zeggen dat de grens met de Frisiavones daar ligt, negeren sommigen een groot gebied dat Brisepe genoemd wordt. Dit woord schijnt te komen van Frisepe, wat op zich van de naam Frisiavones komt. Het is denkbaar dat de Friezen van de Caninefaten gescheiden waren door het riviertje Kinheim. Men leest dat deze heerschappij Kinheim genoemd werd in het jaar 885, wanneer de Noormannen uit Denemarken met hun vloot in Kinheimartam aankwamen, verder trokken en Duisburg innamen. Deze naam is nu in Kennemerland veranderd. Er is ook een heuvel tussen Haarlem en Alkmaar, waarop de Prins van het land gehuldigd werd.

Uit de Brieven van Privilege en oude handvesten die de Prins eertijds aan dit volk verleende, blijkt de gunst waarin het Kermervolk bij de Prins stond. Verder wonen er in Batavia ook de Frisii of Friezen, omwille van het onderscheid Cisirhenani genoemd. Daaronder worden gerekend Hoorn, Enkhuizen, Medemblik, en Schagen. Het gebied begint vanaf de Brisepe tot aan de Sturii en de Marsacii. Het schijnt dat de

Gooilanders een deel waren van de Chauci van Plinius, nu Cuycki genoemd. De Frisiavones zijn zoals de Friezen nu Waterlanders. Naast hen woonden de Sturii, wat men als Tusii moet lezen. Deze schijnen het land te hebben bewoond dat nu door de zee ingenomen is, wat Tussenland genoemd werd. Het dorp Opperdoes behoudt nog de overblijfselen van dit volk. Dat dorp lag vroeger naast de Marsacii, door Plinius Marsatii geheten. Vanaf hen begonnen de grenzen, vanaf de Tusii tot Texel. Vierhonderd jaar geleden was het met Wieringen allemaal vasteland, terwijl er nu drie mijl water tussen stroomt. Holland is een deel van het eiland van Batavia, met daar bijgevoegd het vasteland, vanaf Culemborg tot Gorinchem. Hierdoor vallen in het bovengedeelte van Batavia vier steden niet onder Holland. Verder ligt Batavia aan het Sticht van Utrecht, terwijl IJsselstein buiten haar grenzen ligt. Maar Montfoort, met enige dorpen en kastelen, ligt nog in het gebied van de Vecht. Alles wat daarbuiten viel, werd Gooiland genoemd. Hier liggen Weesp, Naarden, Muiden, die zeer weinig van elkaar verschillen. In het zuiden, vanaf de midden-Rijn tot aan de Maas, wordt alles Zuid-Holland genoemd, met aan de westzijde de eilanden van Zeeland. Opnieuw naar het midden van de Rijn is er het land van de Kermers of Caninefaten, langs de duinen. Daarnaast wonen de West-Friezen, die men Cisirhenani of mindere Friezen noemt. Oostwaarts zijn er de Caninefaten en de Frisiavones, nu in één begrip Waterlanders genoemd. Al die gebieden, met de aanliggende eilanden Texel, Wieringen en Vlieland, worden onder de naam van Graafschap Holland gerekend. Het wordt verdeeld in Zuid-Holland, Kennemerland, West-Friesland, Waterland en Gooiland. Zuid-Holland heeft altijd in autoriteit en waardigheid uitgeblonken. Dordrecht is hiervan de hoofdstad, zoals Haarlem de hoofdstad is van Kennemerland, Hoorn van West-Friesland en Amsterdam van Waterland.

Namen en verwantschap

Gooiland schijnt enige verwantschap van naam te hebben met Oostergo en Westergo, gelegen aan de andere kant van de Rijn. De inwoners zouden vroeger overgekomen zijn en deze plaats naar het land van hun ouders genoemd hebben. Ze zouden afstammen van degenen die de Ouden 'Chauci' noemden. Holland begint dus daar waar Waal en Maas samenvloeien bij Loevestein. Naar het zuiden is dit elf mijl, voorbij Gorinchem, Vianen, Schoonhoven, Gouda, Rotterdam, Schiedam, Delft, onder de naam van Maasland, tot aan de Zee. Vanaf Westerbeek of Heilig bos verandert de naam. Daar begint het Rijnland, vroeger bezet door de Chatti, die afkomstig waren uit

het land van Hessen naast het woud Hercynia⁵, wat nu Luneburg en Misne is. Hiervan getuigt nog de rivier Salam⁶, waarover voortdurend twist bestond tussen de Chatti en de Hermunduren. Ook de rivier Adrana⁷ of Eder getuigt hiervan: daar zwommen de jonge Chatti over om aan Germanicus Caesar te ontkomen. De Eder ontspringt in het Rothaargebergte en mondt uit in de Fulda. Op een hoge heuvel twee mijl daar vandaan staat Batenburg, vanwaar Bato schijnbaar afkomstig zou zijn. Hij zou met de Chatti als leider naar hier gekomen zijn. Dit wordt bevestigd in de heerlijkheid Catzenelleboge in Hessen, de familie die Katwijk bouwden en waaruit die van Catz afkomstig zijn. Ze waren de stichters van de vermaarde stad Catz in Zeeland, die ondertussen door de zee werd verslonden. De Chatti waren zeer dappere mannen, waardoor zij met katten vergeleken werden en naar deze dieren genaamd zijn. Er kwam een spreekwoord uit voort: "t zijn geen katten om zonder handschoenen te vangen". Dit omdat katten zouden krabben, waardoor ze laten weten dat men ze niet zomaar kan overheersen. De Chatti woonden langs de kust, nu Rijnland genoemd, waartoe deze dorpen horen: Woerden, Oudewater, Leiden, en verder de hele Rijnkust langs tot de Weligenberg toe, waar Kennemerland begint. Zo rekent men daaronder ook Haarlem, Beverwijk, Alkmaar, Texel, Wieringen, het Vlie, Marsdiep, Schelling en Ameland, gelegen aan de grenzen van Holland. Het Kennemerland is met de huidige disputen verdeeld in twee gedeelten, net zoals ook Holland verdeeld is in Zuid-Holland en Noord-Holland of West-Friesland. Een gedeelte van Kennemerland ligt daardoor in Zuid-Holland, en het ander gedeelte in West-Friesland.

P 191

West-Friesland

Het voornoemde West-Friesland heerst over de Frisiavones of Waterlanders. Ze zijn zo genoemd omdat in deze kwartieren veel zeer wijde en grote meren zijn. Nu wordt onder het Noorderkwartier verstaan: Alkmaar met de kust van Kennemerland, Medemblik, Enkhuizen en Hoorn. Onder de Friese contreien vallen Edam, Monnickendam en Purmerend. In Waterland is Amsterdam de hoofdstad. Haarlem is dan weer de hoofdstad van Kennemerland. Nadat zij opnieuw met de geünieerde Provincies verenigd waren, werden ze met de andere kust van Holland en Gooiland bij het Zuiderkwartier gevoegd. Zij dragen hier hun deel van de lasten bij. Die van Noord-Holland dragen bij wat zij uit hun kwartier verzamelen. Ze bepalen hun eigen

⁵ Hercynisch woud

⁶ de Werra rivier

⁷ Zo genoemd door Tacitus

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
De beschrijving van Holland, p. 189-194

quotum, zoals zij gewoon waren te doen. Dit duurde tot zij van het Zuiderkwartier gescheiden werden, door de belegering van de gezamenlijke vijand die Haarlem innam. Hierdoor waren ze genoodzaakt zichzelf te behelpen, door te verordenen dat inlandse mannen zich dagelijks staatsgewijs zouden verzamelen bij Hoorn. Zo konden ze het hoofd bieden aan de ongemakken van hun kwartier, tot schade en schande van de gezamenlijke vijand. Op deze manier bespotten ze deze vijand, waarvoor ze veel eer en dank verkregen van de geünieerde. De bewoners hebben de rust in hun gebied goed bevonden en bestendigd. Ze houden hun eigen Rekenkamer, waar ze zelf betalingen doen van de garnizoenen van hun kwartier, zonder verder rekenschap daarover te moeten afleggen. Ze ontvangen hun eigen omslagen, imposten en aandelen, volgens de oude gewoonten.

Enkel wanneer ze vooraf bij de Staten van het Land bekend zijn, kunnen enige edelen, ridders en gecommiteerden van de zes grootste steden, tegenspraak doen tegen hun eigen gecommiteerde der steden die hun kwartier vertegenwoordigen bij de Staten van West-Friesland. De gecommiteerden die onder Haarlem en Amsterdam vallen doen dit in naam van het Noorderkwartier (die dit nu zelfs in de vergadering van de Staten van het Land in gewone beraming ten Hove doen). Toch zagen die van Zuid-Holland het wel graag anders, om het te behouden zoals het vroeger was. Dit was in het Noorderkwartier moeilijk te verstaan, terwijl ze beloofden in alles naar behoren te handelen? Ze besloten hun beslissingen te blijven nemen volgens hun nieuwe manier van doen, die zij goed vonden. De omliggende dorpen zijn verdeeld over iedere stad, om de gemeenschappelijke lasten naar ieders mogelijkheid te helpen dragen. Ook het Noorderkwartier werd verdeeld in wat men Koggen noemde: Hoogwouder Kogge, Medemblicker Cogge, Schager Kogge, Spaanbroeker Kogge, Enkhuizer Kogge, Niedorper Kogge, Wester Kogge en Hoornier Kogge.

Regering

De regering van de steden van Holland wordt volgens haar eigen rechten en privileges geleid. In elke stad is een Officier, genaamd Schout, die door de Heren Staten wordt benoemd. Er zijn in de meeste steden 24, 30, 36 of meer van de notabelste en de vermogendste die de ganse bevolking van de steden vertegenwoordigen. Deze personen zijn zowel van de oude geslachten, als andere van de eerlijkste, vredigste en bekwaamste personen die men Vroedschappen⁸ noemt. Ze dienen hun leven lang, of zolang ze burgers of poorters blijven. Zij behandelen, bespreken en delibereren

⁸ Bestuurscollege, de leden zijn vroedschappen of vroedmannen
L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
De beschrijving van Holland, p. 189-194

over alle belangrijke zaken, zowel van de Staat van de Landen, als van de Steden. Deze Vroedschappen of Raden van de steden verkiezen of benoemen jaarlijks personen uit hun midden tot burgemeesters en schepenen. Dit kunnen twee, drie, of vier burgemeesters van deze steden zijn, en zeven of meer schepenen. Het ambt van burgemeester omvat hoofdzakelijk het bestuur over de stad en het onderhoud van goede politie en eenheid onder de burgers en de inwoners. De schepenen zijn belast met justitie, zowel in het burgerlijke als in het strafrechtelijke. Er wordt over de burgers of poorters in strafrechtelijke zaken niet gevonnist, buiten tegenover de burgemeesters. Bij de voormelde Vroedschappen worden nog afgevaardigd: een of meer schatbewaarders, bouwmeesters en weesmeesters. De schatbewaarders hebben het bestuur over de administratie van de stedelijke inkomsten en goederen. De bouwmeesters hebben toezicht op de openbare gebouwen van de publieke werken. De weesmeesters beheren de goederen van weeskinderen. De voormelde burgemeesters en schepenen benoemen kerkmeesters en de bezorgers van de armenhuizen en vele andere dienaars. Alle diensten zijn gewoonlijk voor een jaar.

Het platteland

De kwartieren en dorpen van het platteland worden geregeerd volgens hun eigen rechten en handvesten. Ze hebben hun regenten, zowel algemene als bijzondere, vooral inzake bedijking en hetgeen daarbij hoort. Dit valt samen in dijkgraven en Hoge Heemraden. In criminele en andere gewichtige zaken beslissen baljuws en voorname mannen. Voorts hebben de plattelandsdorpen burgermeesters en ambachtbewaarders die letten op de politieke orde en de administratie van de ambachten, goederen en inkomsten. Ze helpen in civiele zaken en justitie de schout en de schepenen of andere goede personen. In criminele zaken wordt door de gerechten van de steden, kwartieren en dorpen hoge jurisdictie uitgevoerd op gewezen arresten. Dit gebeurt wanneer uitzonderlijk op de bekentenis van de gevangene recht gedaan wordt, zodat hun vonnissen zonder enig beroep worden uitgevoerd.

Maar voor gewone processen, zowel in civiele als in criminele zaken, wordt beroep aangetekend bij het Provinciaal Hof van de geünieerde Provincies. Dit Hof bestaat uit een president en gewoonlijk negen of tien raden. Het Hof heeft ook kennis en jurisdictie over vele andere zaken in Holland met West-Friesland en Zeeland, volgens hun instructie.

En dit is kort gezegd het gebruik in Holland. De rest mag men zien bij onze auteur.]

Naamgeving Holland

Hoe de streek de naam Holland heeft gekregen, daarover zijn de meningen verdeeld. Sommigen zeggen dat het eerst Holtland of Houtland genoemd werd, want het stond vol bossen en houtgewas. Nadien evolueerde dit tot Holland. Anderen (met wie ik instem) verzekeren dat die naam samengesteld is uit twee Duitse woorden: Hol en land, wat uitgehold of leeg land betekent. Als men hier met de wagen of te paard rijdt, ziet men duidelijk op veel plaatsen de aarde beven alsof het op het water vlot, vandaar het uitgeholde.

P 192

Men zag dit duidelijk aan een wonderbaar voorval dat gebeurde bij Haarlem, ongeveer twee jaar geleden. Een koe die ongeveer een halve mijl van de stad in de weide stond, viel per ongeluk in een diepe kuil. Ze is pas na drie dagen in het open water dood teruggevonden, niet ver oostwaarts daarvan. Hieruit blijkt dat de koe door de aarde gezonken is in het water en door het water daarna tevoorschijn is gebracht. Hoewel het vreemd en schier onmogelijk lijkt dat een groot land gefundeerd zou zijn op het water, ziet men duidelijk dat een groot deel van de grond – mogelijk door de natuurlijke samenvoeging van aarde met het water – geen andere fundering heeft dan water. Dit is ook het geval in het gebied genoemd Waterland, waarin de stad Monnickendam en sommige dorpen nabij Amsterdam zijn gelegen. In Artois bij Saint-Omer is een zeer groot meer – zoals elders uitgelegd werd – waar veel stukken land op het water liggen, zoals beemden. Het is zo groot en wijd dat er veel beesten op gaan weiden. Nochtans heeft die poel geen groot of breed water om deze stukken land te bevoeien, zoals de zee doet. Hoewel het anders lijkt, zijn deze zaken geenszins tegennatuurlijk. Men ondervindt dagelijks bij het graven van putten, grachten en sloten, dat de aarde op het water gefundeerd is en ook dat water en aarde door de Goddelijke almogendheid gefundeerd zijn op de lucht. Maar laat ons tot bevestiging van onze mening zien wat Plinius schrijft over deze landen die als roerende eilanden op het water liggen en vlotten. Deze landen zijn met grote bossen bedekt, wat een wonderlijke zaak is en wij bijgevolg met genoeg vaststellen. Plinius schrijft aldus: "Sommige eilanden drijven altijd, zoals in het territorium van de Caecubum, en van de Reate, de Mutina en de Statonia. In het meer Vadimon en in het water van Cutilae staat een donker bos dat men nooit, noch bij dag, noch bij nacht, op eenzelfde plaats ziet. In Lydia worden eilanden Calaminae genaamd, niet alleen met de wind voortgedreven, maar kunnen ook met palen voortgeduwd worden waar

men wil. Veel burgers van Rome hebben zich zo kunnen redden tijdens de oorlog van Mithridates. In Nymphaeus zijn ook eilandjes, genoemd dansers, omdat zij zich op lustig gezang bewegen met de slag, voet en maat van de zangers. In het groot meer van Tarquinia in Italië zijn twee eilanden met bosjes die soms driehoekig, soms rond lijken te zijn, maar nooit vierhoekig.”

De grenzen en geologie van Holland

Holland grenst in het noorden en westen aan de grote wilde zee⁹, en in het zuiden aan de Maas en Brabant. In het oosten ligt Holland deels aan de inham of boezem van de Zuiderzee, het andere deel ligt aan het land van Gelder. Zo lijkt het meer op de peninsula, dan het eiland van de Bataven. Het heeft belangrijke waterlopen zoals de Rijn en de Maas, welke met veel zijtakken en armen (soms met andere namen) door veel plaatsen stromen. Nochtans waren de inwoners hiermee niet tevreden en hebben ze de natuur ook met grote kunst en behendigheid gewijzigd. Zo maakten ze overal veel grachten en waterlopen, waardoor men niet alleen van de ene stad naar de andere, maar ook van het ene dorp tot het andere kon reizen, met alle comfort van landreizen. Het land is laag, drassig en moerasachtig. Het heeft veel meren en stilstaande wateren. Daarenboven heeft het ook veel zeearmen die met de armen van de Rijn zeer veel eilandjes maken met bijzondere namen. Niettemin wordt het in het algemeen Holland genoemd, zoals hierboven gezegd is. De lucht is zoet en goed, ondanks al het water en de vochtigheid. Dit komt dankzij de goede winden, het zoutachtige van de zee en het groot aantal inwoners dat de lucht zuivert, zoals ook in Venetië gebeurt. Het aardoppervlak en het land is zo leeg, dat bijna alle rivieren en grote watergrachten met dijken zijn versterkt, zodat het land door al dat water niet zou overstromen. Tot grote verbazing ziet men op veel plaatsen dat het water veel hoger ligt dan het land. Het land is zo waterachtig dat men overal zeer weinig bomen en vruchten op het veld ziet. Nochtans leest men dat het vroeger vol bossen en wouden stond, zoals ten tijde van de keizers Diocletianus en Maximilianus. Niet alleen leest men dit, maar in de omliggende gronden die opnieuw gewonnen, ingedijkt of van de zee verlaten zijn, worden nog dagelijks hier en daar vele grote en oude bomen gevonden onder de aarde. Zoals men meent werden deze bomen door onweders geveld en onder de aarde bedolven, toen de grote wilde zee dit land, lange tijd na Julius Cesar, overstroomd en verdrongen heeft. Ik vind dat dit gebeurd is drie jaar voor Karel de Kale van dit land een Graafschap maakte, dankzij een groot onweer en een gruwelijke storm, in het jaar 1360. Het was zodanig ernstig, dat het land

⁹ Noordzee

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
De beschrijving van Holland, p. 189-194

schijnbaar van toen af zo leeg en diep gebleven is. Door de wateren die daar meestal geweldig zijn, overstroomde alles en werd de natuur en het voorkomen van het land grondig veranderd. Omwille van zulke leegte, diepte en drassigheid, brengt het zeer weinig koren en veel minder rogge voort. Holland beschikt nochtans over een overvloed aan koren en rogge omdat het vanuit andere streken voorzien wordt, voornamelijk vanuit Denemarken en Oostland.

P 193

Fauna en flora

In Holland groeien dan wel geen druiven, toch wordt hier meer wijn gedronken dan in landen waarin wel druiven groeien. De wijn wordt vanuit veel plaatsen aangevoerd, maar het is voornamelijk Rijnwijn. Ook groeit in Holland geen vlas en nochtans maakt men hier meer lijnwaad dan in enig ander land ter wereld. De Hollanders krijgen vlas uit Vlaanderen en uit het land van Luik. Ook komt hun vlas uit Oostland, maar dat is niet zo fijn als het Vlaamse vlas. De Hollanders hebben geen wol, maar maken niettemin heel veel laken, voornamelijk dan de Friezen. Zij ontvangen de wol uit Engeland, Schotland, Spanje en een klein deel uit Brabant. En hoewel er geen hout is in Holland – zoals gezegd – worden hier toch meer schepen en dijken van hout en andere materialen gemaakt dan mogelijk in alle andere delen van gans Europa. Het hout komt uit Oostland en uit andere landen. Het meeste profijt van dit land is gelegen in de beemden en weilanden om vee te weiden. Er ligt ook profijt in turf steken om vuur te stoken. Het land is zeer vruchtbaar voor paarden, ossen en koeien.

De paarden zijn daar groot, sterk, grof en dik. Zelfs al zijn ze nogal zwaar van hoofd, ze zijn niettemin zeer schoon en goed, voornamelijk voor de oorlogsvoering. Ze verbeteren gaandeweg, vermits de Hollanders enkele jaren geleden Genetten¹⁰ en andere goede paarden uit Spanje en andere landen kregen, om te fokken. Wanneer de veulens groot genoeg zijn, zenden ze deze meestal naar Friesland om ze daar te laten opgroeien. De Hollanders hebben ondervonden dat de Friese weiden beter zijn om de paarden sterk en kloek te maken. Nochtans zijn de paarden in Friesland niet zo mooi als in Holland. Het is opmerkelijk dat er zo'n verschil is in landen die zo dicht bij elkaar liggen, bijvoorbeeld dat het ene land beter is in het voortbrengen van de voornoemde dieren dan in het grootbrengen ervan. Maar ook dat het andere land beter is in het grootbrengen dan in het voortbrengen.

¹⁰ Le Genet = klein paard van Spanje, goed geproportioneerd en zeer resistent, ontstaan door kruisingen met Andalusiërs, Berbers en Arabieren
L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612 10
De beschrijving van Holland, p. 189-194

Opbrengsten

De ossen in Holland zijn zeer mooi en groot, zoals ook de koeien. Van de melk wordt zoveel kaas en boter gemaakt, dat je het nooit zou geloven tenzij je het zelf zag. Het is zeker en met de nodige redenen te bewijzen dat de waarde van Hollandse kaas en boter evenveel bedraagt als de specerijen uit Portugal die hier ingevoerd worden. De waarde van de inheemse kaas en boter bedraagt jaarlijks meer dan een miljoen gouds, zoals hiervoor in de beschrijving van Antwerpen gezegd is. Dat is geenszins te verwonderen wanneer men bemerkt dat alleen al in Assendelft, gelegen op een mijl van Beverwijk en twee van Haarlem, 4000 koeien rondlopen. Die geven het hele jaar door, winter en zomer, alle dagen ten minste 8000 stopen melk. De hoeveelheid melk die naar verluidt ook verkregen wordt in vier andere dorpen is zo groot dat ik het niet durf schrijven. Het gaat hier om de dorpen Oostzaan, Westzaan, Krommenie en Krommeniedijk, niet ver van Assendelft. Er is daar zoveel melk dat onlangs er een weddenschap is afgesloten tussen voortreffelijke mannen, waaronder Jan Bennink, Raadsheer van Holland. Bij deze weddenschap vond men dat de voornoemde vijf dorpen, Assendelft inbegrepen, per jaar meer melk produceerden dan er jaarlijks Rijnwijn ingevoerd werd in Dordrecht. Daar komen trouwens enorme hoeveelheden wijn uit de Rijnstreek aan, vermits de wijn van die provincie is. Boter en kaas worden verzonden naar alle omliggende landen die een grote hoeveelheid daarvan aanleggen. Het wordt ook in grote hoeveelheden geëxporteerd naar Hoogduitsland, Engeland en Spanje.

De enorme hopen turf die uit dit land gestoken worden, vertegenwoordigen ook een zeer grote som geld. Dit is goed te berekenen aan de hand van de tol en de belasting die in Gouda betaald wordt. Voor de export bedraagt de pacht meer dan 3000 dukaten per jaar. Hoewel er voor een grote hoeveelheid maar weinig te betalen is, bedraagt dit over een jaar meer dan een miljoen dukaten, zonder al hetgeen dat op andere plaatsen uitgevoerd en elders betaald wordt. Daar komen nog de overgrote hoeveelheden bij die de Hollanders zelf binnenslands verbruiken en verbranden.

Maar de voornaamste trafiek en opbrengst van dit land bestaat uit de voortdurende visvangst en scheepvaart. Dit zijn de eigen en bijzondere werkzaamheden van de Hollanders. Voor deze voortreffelijke handel heeft Holland alleen meer dan 800 goede

en grote schepen, die van 200 tot 700 last¹¹ vervoeren. Daarenboven heeft het ook meer dan 600 schepen die zij visbuizen noemen, en ook 100 tot 200 last vervoeren.

De omtrek van dit gebied, dat men gewoonlijk Holland noemt, bedraagt rond de 60 mijl. In de breedte is het zo groot dat een man in 6 uur het land zou kunnen dwarsen, langs welke kant ook. Niettemin heeft het 29 besloten of ommuurde steden.

BIJVOEGSEL

[Sommige steden, en zelfs dorpen, dragen in hun naamgeving de naam van de dammen waarmee het ene water

P 194

van het andere gescheiden wordt. Andere dorpen dragen dan weer namen van dijken, en sommige hebben als uitgang '-wijk', zoals Noordwijk, Beverwijk en Katwijk, terwijl en andere namen eindigen op '-drecht'.]

Steden en dorpen

Dordrecht, Haarlem, Delft, Leiden, Amsterdam en Gouda zijn de zes hoofdsteden. Verder zijn er ook de ommuurde steden, zoals Enkhuizen, Hoorn, Alkmaar, Purmerend, Edam, Monnickendam, Weesp, Naarden, Woerden, Oudewater, Schoonhoven, IJsselstein, Vianen, Leerdam, Asperen, Heukelum, Gorinchem, Workum, Heusden, Rotterdam, Schiedam en meer zuidelijk Geertruidenberg en Zevenbergen. Behalve deze ommuurde steden heeft Holland veel andere stadjes, zoals Medemblik, Beverwijk, Muiden, Nieuwpoort, Vlaardingen en 's-Gravenzande, die ooit geheel ommuurd zijn geweest. Maar door tweedracht, inlandse twisten en andere ongelukken werden de muren geheel of gedeeltelijk afgebroken. Ze behouden niettemin hun privilege en de graad, zoals toen zij bemuurd en besloten waren. Ook heeft dit land meer dan 400 dorpen, waaronder vele niet ommuurd of besloten zijn, maar toch de gelijkenis hebben van redelijke steden, met hun privileges. In het bijzonder is er Den Haag, waarover we later zullen spreken. Verder bevat Holland buiten het reeds vermelde grondgebied ook veel bijliggende eilanden. In het noorden zijn de voornaamste eilanden Vlieland, Texel en Wieringen. Dit laatste wordt zo genoemd naar een bepaald kruid dat hier overvloedig groeit, namelijk wier. Ze maken en onderhouden er hun dijken mee. Oostwaarts, in de boezem van de Zuiderzee, liggen Urk en Ens met enkele dorpen. Zuidwaarts tussen de Merwede en de Maas liggen de eilandjes genoemd Voorne, Goeree, en Sommelsdijk – ook Voorne genaamd

¹¹ oude inhoudsmaat voor laadvermogen van schepen

– Korendijk en Piershil. De Staten van het Graafschap Holland bestaan uit het Corpus van de Adel en de zes hoofdsteden.

BIJVOEGSEL

[Het voorrecht om te beslissen ligt bij de Edelen, in volgorde van de steden, eerst Dordrecht, daarna Haarlem, Delft, Leiden, Amsterdam, en ten laatste Gouda.]

Laat ons nu verder gaan met de beschrijving van eenieders zaak. Ten eerste zullen wij de voornoemde zes hoofdsteden beschrijven.